

та наукоемкой бумажной продукции над объемами экспорта дешевого древесного сырья, а также позволит обеспечить производство конкурентоспособной продукции пользующейся повышенным спросом как в Республике Беларусь, так и за ее пределами.

УДК 655. 262

Студ. К. А. Емяльянава
Навук. кір. дац. Т. М. Федарцова
(кафедра беларускай філалогіі, БДТУ)

МАСТАЦКАЕ АФАРМЛЕННЕ КНІГІ

Асноўныя задачы афармлення кнігі – зрабіць яе лёгкачытэльнай, зручнай для працы, досыць трывалай і пры дапамозе мастацкіх і паліграфічных сродкаў як мага шырэй раскрыць змест кнігі і тым самым дапамагчы чытачу лепей зразумець і засвоіць яе тэкст.

Асноўная задача нашай працы – адлюстраваць ролю мастацкага афармлення кнігі, раскрыць яго спецыфіку і функцыі на прыкладзе канкрэтных выданняў мастацкай літаратуры, створаных у 1980–2000-х гадах вядомымі беларускімі мастакамі кніжнай графікі. Неабходна асобна спыніцца на гісторыі станаўлення кніжнай графікі ў XX і пачатку XXI стагоддзяў, адлюстраваць тэндэнцыі ў афармленні друкаванай прадукцыі, што выявіліся на працягу гэтага перыяду, даць іх кароткую характарыстыку і паказаць сувязь з сённяшнім днём.

Кніга XX стагоддзя прайшла некалькі этапаў па ўдасканаленні прыцыпаў афармлення. У пачатку стагоддзя ў графічным мастацтве Беларусі склаліся рэалістычныя традыцыі, аднак яны былі яшчэ досыць слабымі і развіцця ў пэўны, акрэслены канкрэтнымі адзнакамі мастацкі напрамак не змаглі. Паліграфічная прамысловасць была ў цяжкім становішчы, таму шмат якія кнігі выходзілі за межамі рэспублікі.

Развіццё кніжнай графікі ў пачатаку XX – 20-я гады XX стагоддзя знаходзілася ў прамой і непасрэднай сувязі з ростам кніжнай прадукцыі, а яна, нягледзячы на тагачасныя сціплыя матэрыяльныя магчымасці, па назвах і тыражу дасягнула нябачнага ўзроўню ў гісторыі беларускага кнігадрукавання.

У 30-я гады беларускія майстры стварылі шэраг цікавых твораў кніжнай графікі. Гэта быў час упартай работы, настойлівых пошукаў, творчых сутыкненняў, супярэчнасцей. Ішла барацьба за якасць, стыль, за лепшы выгляд беларускай кнігі. Значным дасягненнем быў той факт, што кніжная графіка стала самастойным відам выяўленчага мастацтва. Змяніліся да яе адносіны як саміх мастакоў, так і

тэарэтыкаў. Палепшылася і паліграфічнае выкананне [1].

Выбітнай рысай плакатнага мастацтва ваеннага часу была геаграфічная шырыня ахопу тэм. Лёсы ўсіх гарадоў і ўсіх рэспублік былога Савецкага Саюза былі па-мастакоўску адлюстраваны ў плакатах. Асабліва ў гэтым напрамку вызначаліся працы мастака Іванова. У час Вялікай Айчыннай вайны графіка заняла перадавыя рубяжы на фронце «савецкага» мастацтва. Плакат і карыкатура першымі адгукнуліся на суровыя падзеі вайны і сталі неабходнымі. Ваенна-патрыятычная тэматыка заняла значнае месца і ў пасляваеннай графіцы. Беларускае мастацтва не магло застацца аб'якавым да легендарнага мінулага: тэма вайны стала вядучай у тагачасным мастацтве.

У канцы 50-х гадоў у эвалюцыі ўсіх відаў і жанраў мастацтва адбыліся істотныя якасныя змены. Мастацкая грамадскасць, асудзіўшы тэорыю бесканфліктнасці, рашуча адкінула погляд на мастацтва сацыялістычнага рэалізму як на нейкую вузкую сістэму дагматычных рэцэптаў, пропісаў і рэгламентацый.

З 60-х гадоў тэндэнцыі развіцця кніжнай графікі характарызуюцца дынамічнасцю. Інтэнсіўнае яе развіццё супадала з шырокім прагрэсіўным рухам у станковых відах выяўленчага мастацтва. У гэты перыяд фарміруецца матэрыяльна-паліграфічная база, адбываецца разгалінаванне арганізацыйна-выдавецкай структуры, вывучаюцца і засвойваюцца сусветны і айчынны вопыт і творчыя пошукі ў фарміраванні мастацкай структуры кнігі.

70-я гады – этап стабілізацыі тэндэнцый і ўдасканалення графічнага майстэрства. Асноўнай візітнай карткай кніжнай графікі стала афармленне кніжак паэзіі.

80–90-я гады – перыяд найвышэйшага росквіту беларускай кніжнай графікі. Асаблівых поспехаў дасягнулі мастакі ў афармленні літаратуры для дзяцей. Імкненне да ідэй нацыянальна-культурнага адраджэння, якія праявіліся ў беларускай культуры другой паловы 70-х гадоў, знайшло ўвасабленне ў кніжнай графіцы 80-х.

У нашы дні сітуацыя з афармленнем кніг пачала мяняцца ў бок прыярытэту камп'ютарнай графікі. Але прыватным выдаўцам удалося прыцягнуць да працы таленавітых мастакоў. Пачалі з'яўляцца буйныя па аб'ёме выданні са складаным макетам, якасным пераплётам, тытульным лістом, авантытулам, застаўкамі, ілюстрацыямі, складанай вёрсткай і адносна добрым паліграфічным выкананнем [2].

Найгалоўнейшую ролю ў стварэнні ілюстрацый для кнігі адыгрывае асоба мастака, яго непаўторная чалавечая індывідуальнасць, яго светаўспрыманне, розум, талент. Найбольшыя магчымасці для раскрыцця ўсяго творчага патэнцыялу мастака

праяўляюцца падчас ілюстравання ім мастацкай літаратуры, асабліва дзіцячай. Самы традыцыйны від дзіцячай літаратуры – народная і аўтарская казка. Мы прааналізавалі выданні: «Таямніца закінутай хаты» (аўтар А. Масла, мастакі – Казлоў М., Сустава Н.), «Людзей слухай, а свой розум май» (зборнік беларускіх народных казак, мастак – Славук В.), «Бацькаў дар» (зборнік народных казак, мастак – Селяшчук М.). Казкі розных народаў падобныя, але ёсць розніца, якая вынікае з існавання непаўторнай нацыянальнай мовы.

Цікава ўваходзіла ў нашу літаратуру пісьменніца Алена Масла. Яе кніга «Таямніца закінутай хаты» напоўнена рознымі каляровымі малюнкамі ў выкананні такіх мастакоў, як Мікола Казлоў і Наталля Сустава. Пры знаёмстве з кнігай у першую чаргу хочацца адзначыць, як тонка і пранікнёна разумее аўтар сваіх маленькіх чытачоў, падкрэсліць яго рэдкі і неабходны для дзіцячага пісьменніка дар быць сваім сярод дзяцей. Кніжка багата ілюстрыравана, ярка аздоблена. Галоўнае, што зрабілі мастакі Н. Сустава і М. Казлоў, яны дасканалы адлюстравалі задумку Алены Масла, пачулі сэрцам і перадалі яе на паперу. Таму і атрымаліся малюнкi вельмі жывымі, праўдывымі, вельмі выразнымі і даступнымі для ўспрыняцця сваімі чытачамі.

Па-іншаму падае вобразы з народных казак мастак М. Селяшчук у кнізе «Бацькаў дар». Тут няма сцэн з рэчаіснага народнага жыцця, у адрозненне ад ілюстрацый В. Славука ў вышэйзгаданай кнізе. Наадварот, прысутнічаюць неверагодныя жывёлы, апранутыя ў народныя касцюмы, што так асуджае Шматаў В., незвычайна падаюцца выявы міфічных істот. У цэлым, малюнкi выклікаюць усмешкі, вабяць сваёй жартаўлівасцю і інтрыгуюць чытача.

Ствараемыя мастаком-ілюстратарам малюнкi па-сапраўднаму жывуць толькі ў кнізе, не могуць быць адарванымі ад яе. Таму сучасныя мастакі ўсё часцей не абмяжоўваюцца ілюстраваннем кнігі, а ствараюць увесь яе макет, цалкам канструююць яе.

Для аналізу элементаў знешняга і ўнутранага афармлення выдання былі ўзяты кнігі, аформленыя вядучымі мастакамі-графікамі краіны, дзейнасць якіх у дадзенай галіне знайшла шырокае прызнанне не толькі ў нашай рэспубліцы, але і за яе межамі. Аналізуючы прыклады не могуць, зразумела, ахарактарызаваць усю сітуацыю ў выдавецкай справе канца ХХ і пачатку ХХІ стагоддзя. Хутчэй, яны пераконваюць, што і ў наш час сустракаюцца цудоўна аформленыя кнігі – кнігі, якія прыемна ўзяць у рукі, якія спраўджаюць спадзяванні, калі іх раскрываеш, кнігі, якія не проста ахайна выкананы, але ўяўляюць сабой прыклады высокага паліграфічнага і афарміцельскага мастацтва.

1. Чегодаева М. А. Пути и итоги: русская советская художественная иллюстрация 1945—1980 гг. / М. А. Чегодаева. — М.: Книга, 1989.

2. Баразна М. Р. Беларуская кніжная графіка 1960—1990-х гадоў / М. Р. Баразна. — Мн.: БелЭН, 2001.

УДК 82-1(476):91-21):7.072

Студ. Ю. Д. Ждановіч
Навук. кір. Р. В. Міксюк
(кафедра беларускай філалогіі, БДТУ)

МАСТАЦКІЯ СРОДКІ ВЫРАЗНАСЦІ ПРЫ АПСАННІ ГОРАДА Ў ТВОРАХ БЕЛАРУСКІХ ПАЭТАЎ ХХ-ХХІ СТСТ.

Беларускія паэты ХХ-ХХІ стагоддзяў, уздымаючы у сваіх творах шмат розных жыццёвых тэм, не абышлі і тэму горада. Для паказу вобраза горада яны шырока выкарыстоўвалі мастацкія выразныя сродкі мовы – тропы і стылістычныя фігуры. Менавіта дзякуючы іх выкарыстанню праявілася творчая індывідуальнасць аўтараў.

Паэтычная мова звычайна бывае насычанай рознымі вобразнымі выразамі, як гэта можна бачыць у вершы Я. Купалы “На вуліцы” (*А звон збянтэжаных званіцаў // Гудка жывучая крыніца*), у паэме Я. Коласа “Новая зямля” (*Віліся вулачкі так-гэтак // Густою тканню цёмных клетак*), у вершах Г. Рублеўскай “Гарадскі раманс” (*Лета пахне жывой навальніцай*), “Начны горад” (*Скрадзенай нявесткай стогне ноч*), у вершы Л. Дранько-Майсюка “У Менску” (*Сімвалічная струннасць падкоў*).

У стварэнні мастацкіх карцін і вобразаў вялікае значэнне мае падбор сінонімаў, якія робяць мову шматфарбнай, багатай рознымі адценнямі. У якасці прыкладу прывядзем сінанімічны выраз з паэмы Я. Коласа “Новая зямля” (*І гэта процьма ўсякіх зыкаў // Злілася ў гул адзін вялікі*), з вершаў Ф. Баторына “Пагасла неба, пагусцелі цені” (*Упарта прарастае, прабівае кару асфальту кволая трава*), “Мінск” (*Мой Мінск не раз зазнаў крыжа цяжар: на ім яшчэ відаць распяцця раны*).

Пісьменнікі шырока ўжываюць мастацкія тропы, якія дапамагаюць вобразна, маляўніча апісаць жыццёвыя з’явы, падзеі. Эпітэт – адзін з самых старажытных і найбольш пашыраных тропаў: Я. Колас (*Траскучыя вуліцы; Дамы, каменныя грамады; Агромны горад, цесна збіты*), Я. Купала (*А звон збянтэжаных званіцаў*), У. Жылка